

УДК 351.746.2:35

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Галуцько В.М., к. ю. н., доцент
кафедри історії та теорії держави і права
Херсонський державний університет

У статті визначено, що вільна людина у справедливій державі – найвища цінність українського уряду. Головні пріоритети-людський розвиток і гідність, духовність і свобода, рівність і солідарність, громадянське суспільство та демократія, єдність і правова держава, міжнаціональна та міжконфесійна злагода, взаємна повага і толерантність, справедливість і добро. України, як правова держава, повинна удосконалювати та забезпечувати охорону і захист людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки від протиправних діянь. Основна частина у реалізації цього напрямку державної діяльності відводиться правоохоронним органам, на які покладено завдання по запобіганню та протидії правопорушенням, що вчиняються стосовно особи, суспільства, держави, і зазіхають на права, свободи і законні інтереси людини і громадянина. Одним із суб'єктів, цієї діяльності є слідчий, який повинен вирішувати завдання не тільки процесуальної діяльності та забезпечувати виконання ряду функцій направлених на захист прав і свобод громадян, а і інших організаційно-правових засад діяльності, які потребують відповідного реформування відповідно до вимог міжнародно-правових норм Європейського Союзу. Запропоновано усунути цей недолік шляхом створення системи єдиного підходу до службової діяльності слідчого.

Ключові слова: *слідчий, слідчий апарат, функції, службова діяльність, статус слідчого, навчання слідчого.*

В статье определено, что свободный человек в справедливой стране – наивысшая ценность украинского правительства. Основные приоритеты – человеческое развитие и достоинство, духовность и свобода, равенство и солидарность, гражданское общество и демократия, единство и правовое государство, межнациональная и межконфессиональное сотрудничество, взаимное уважение и терпимость, справедливость и добро. Украина, как правовое государство, должна улучшить и обеспечить охрану и защиту человеческой жизни и здоровья, чести и достоинства, неприкосновенности и безопасности от противоправных действий. Основная часть государственной деятельности реализации в этой области возлагается на правоохранительные органы, на которые возложены задачи по предотвращению правонарушений, которые совершаются против лиц, общества и государства, и посягают на права и свободы, законные интересы человека и гражданина. Одним из субъектов этой деятельности является следователь, который должен решать проблемы не только процессуального характера и выполнять функции, направленные на защиту прав и свобод граждан, а также иные организационные и правовые принципы, которые требуют реформирования в соответствии с международно-правовыми нормами Европейского союза. Предложено ликвидировать этот недостаток путем создания системы единого подхода к служебной деятельности следователя.

Ключевые слова: *следователь, следственный аппарат, функция, служебная деятельность, статус следователя, учеба следователя.*

Halunko V.N. INVESTIGATOR AS SUBJECT OF ADMINISTRATIVE RELATIONS

The article determines that a free man in a fair State – the highest value of the Ukrainian Government. The main priorities – human development and dignity, spirituality and freedom, equality and solidarity, civil society and democracy, unity and legal State, interdenominational cooperation, mutual respect and tolerance, justice and goodness. Ukraine, as a legal State, should improve and ensure the protection and the protection of human life and health, honor and dignity, inviolability and security from unlawful acts. The main part in the implementation of this area of State activity is devoted to law-enforcement agencies that are tasked to prevent and combat crime, which committed against persons, society and State, and encroach on the rights freedom and legitimate interests of the person and the citizen. One of the subjects of this activity is the investigator who must solve the problem not just procedural activities and ensure the implementation of a number of features aimed at protecting the rights and freedoms of citizens, as well as other organizational and legal principles of activities which require corresponding reforms in accordance with international legal norms of the European Union. Proposed to eliminate this disadvantage by creating a system of unified approach to psychological investigator.

Key words: *investigator, investigator apparatus, function, business activities, status of the investigator, study investigator.*

Постановка проблеми. В роки незалежності України важливим питанням стає повернення довіри населення до правоохоронної системи, побудова її позитивного іміджу як органу виконавчої влади, що має працювати в умовах справжнього на-

родовладдя, становлення громадянського суспільства. Такого реформування потребує і система досудового слідства, що обумовлено прийняттям нової Конституції та розробкою концепції судово-правової реформи. Конституцією України передбачено

формування системи слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування. Нормативно-правові засади службової діяльності слідчого апарату України визначаються діючим законодавством, у відповідності до якого вони мають вирішувати завдання не тільки процесуальної діяльності та забезпечувати виконання ряду функцій направлених на захист прав і свобод громадян, а і інших організаційно-правових засад діяльності, які потребують відповідних змін та приведення їх до вимог міжнародно-правових норм Європейського Союзу. Потребують наукового і методологічного дослідження процес реформування як самої системи так і законодавчої бази єдиної для діяльності всіх слідчих. У науковій літературі протягом останніх десятиріч питанню ролі та місця слідства в системі державних органів приділялось багато уваги, що дає підставу віднести його до числа найбільш актуальних в науці. Тим самим, особливу актуальність має проблема забезпечення ефективного адміністрування слідчих підрозділів на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблем нормативно-правових засад службової діяльності слідчого апарату України звертали свою увагу вчені-юристи: В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Власов, Г. Горський, І. Гончарова, Ю. Гришин, М. Гродзинський, В. Колпаков, Т. Коломоєць, П. Коляда, М. Кулагін, О. Ларін, В. Олефір проте, вони розкрили лише окремі аспекти в аналізованій нам сфері, зосереджували свої наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі діючого законодавства, думок на цю проблематику вчених юристів виявити нормативно-правові аспекти службової діяльності слідчого апарату України та сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності слідчого.

Виклад основного матеріалу. Конституцією України проголошується, що права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Ствердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком держави ст. 3 Конституції України [1].

У зв'язку з цим важливого значення набуває не лише позитивне, законодавче закріплення прав і свобод людини та громадянина, а й запровадження ефективних засобів правового захисту у зв'язку з їх порушенням. Належне і ефективне забезпечення прав і свобод людини залежить передусім від стану законності й правопорядку в роботі державного апарату. Порушення законності в його діяльності, особливо коли вони набувають сталого ха-

рактеру, перешкоджають здійсненню функцій держави, порушують упорядкованість, узгодженість роботи, знижують престиж державної влади серед населення, породжують безвідповідальність, можливість безкарного порушення закону, а в деяких випадках є наслідком порушення прав і законних інтересів громадян. Значну стурбованість викликає порушення прав людини тими органами держави, що за характером своєї діяльності покликані охороняти правопорядок, – органи юстиції, суду, прокуратури, міліції, СБУ, тобто, органи, які здійснюють кримінально-процесуальну діяльність.

Одним із суб'єктів цієї діяльності є і слідчий. В. К. Колпаков вказував, що «претендент», набуває статусу суб'єкта тільки в тому випадку, коли держава, використовуючи адміністративно-правові норми. Робить його носієм прав і обов'язків, які реалізуються у сфері державного управління [2].

Слідчий має статус службової особи, яка займає відповідальне становище в системі правоохоронних органів і наділена спеціальними, лише їй притаманними повноваженнями у кримінальному судочинстві, у чинному законодавстві службова особа – державні службовці, а також службовці громадських організацій, які мають право на офіційні дії. Законні вимоги службових осіб мають юридичний обов'язковий характер. До службових осіб належать керівники установ, міністерств, відомств та особи, які користуються правом наймати і звільняти працівників, а також особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків в установах і організаціях. Службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав, а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій, члени міжнародних парламентських асамблей, учас-

ником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [3].

Правову основу діяльності органів досудового слідства складають Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, інші закони України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови та інші рішення Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вказівки Генерального прокурора України з питань досудового слідства, нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України.

Згідно чинного законодавства під поняттям «слідчий», слід розуміти керівників органів досудового слідства, їх заступників, керівників структурних підрозділів органів досудового слідства і їх заступників та старших слідчих в особливо важливих справах, слідчих в особливо важливих справах, старших слідчих, слідчих.

Загальними вимогами до осіб, які призначаються на посаду слідчих, є громадянство України та наявність необхідних ділових і моральних якостей. Вимога про наявність вищої юридичної освіти осіб, що призначаються на посади слідчих, міститься лише у Законі України «Про прокуратуру» [4]. Що ж стосується СБУ, МВС та податкової міліції, то положення про призначення на посади слідчих осіб, які мають вищу юридичну освіту, містяться у підзаконних нормативних актах цих відомств. Слідчі СБУ і МВС, окрім цього, проходять відповідно військовою службою в СБУ і державною службою в МВС.

Кримінально-процесуальне законодавство встановлює процесуальну самостійність слідчого. При проведенні досудового слідства всі рішення про напрямки слідства та про проведення слідчих дій слідчий приймає самостійно і несе повну відповідальність за їх законне та своєчасне проведення.

В той же час у певних випадках кримінальний процесуальний кодекс України передбачає санкціонування або узгодження з прокурором певних дій слідчого, а також дозвіл суду на проведення певних слідчих дій.

Для належного виконання завдань, що стоять перед слідчими підрозділами, необхідно чітко визначити їх правовий статус. До елементів правового статусу, крім завдань, функцій та повноважень, В. Авер'янов визначає, що адміністративно-правовим статусом охоплюється дослідження природи, характеру і власне юридичне положення державних органів [5, с. 384].

Ю. Битяк відносить права та обов'язки, гарантії реалізації цих прав і відповідальність за невиконання обов'язків [6, с. 74]. Д. Бахрах вказує, що утворення, структура і порядок діяльності органів виконавчої влади в основному регламентується нормами адміністративного права та складається з трьох блоків: цільового, який визначає норми про цілі, завдання і функції та принципи діяльності; організаційно-структурний, який складається з правових приписів, що регламентують порядок утворення, реорганізацію, ліквідацію органу, його структуру, лінійну і функціональну підпорядкованість; компетенції, як сукупності владних повноважень і підвідомчості [7, с. 85].

Адміністративно-правовий статус слідчих підрозділів правоохоронних органів визначає: кримінально-процесуальний статус (для визначення підслідності, здійснення кримінального судочинства); фінансово-правовий статус (для урегулювання фінансового забезпечення); матеріально-правовий статус (для урегулювання матеріального забезпечення діяльності слідчого). А отже, основу адміністративно-правового забезпечення діяльності слідчих підрозділів становлять: завдання, функції, повноваження, відповідальність, підслідність та адміністративні процедури їх діяльності.

Так, відповідно до п. 8 ст. 255 п. 8 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» слідчий є особою, яка уповноважена при вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ст. 185-4, ст. 185-7, ч. 2 ст. 185-6, ст. 185-11 складати протокол про адміністративні правопорушення [8].

Згідно ст. 40 кримінального процесуального кодексу України слідчий як сторона обвинувачення при здійсненні діяльності з розкриття і розслідування вчинених кримінальних правопорушень потребує комплексу забезпечувальних заходів, які вступають при цьому в адміністративно-правові відносини, і є відповідно до свого правового статусу їх суб'єктом, а саме при здійсненні кадрової роботи при комплектуванні слідчих підрозділів, підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації, проходженні служби, при матеріально-технічному, фінансовому та інформаційному забезпеченні тощо [9].

На нашу думку, адміністративно-правове забезпечення діяльності слідчого повинно знайти визначення на законодавчому рівні, де буде закріплено його повноваження, відповідальність і адміністративні процедури діяльності.

В юридичній літературі існують різні точки зору щодо визначення поняття

«діяльність слідчого». Так, В. Бахін, М. Стриганюк, М. Салтевський вважають, що діяльність слідчого – це урегульована нормами кримінально-процесуального права діяльність, спрямована на розкриття злочину та встановлення всіх обставин, пов'язаних з подією протиправного діяння, з метою вирішення питання про наявність підстав для віддання обвинуваченого до суду або закриття кримінальної справи [10, с. 34; 11, с. 7; 12, с. 6]. А. Сергєєв, О. Баєв, Л. Дубровицька, що діяльність слідчого – це виконання покладеної на нього функції попереднього розслідування [13, с. 18; 14, с. 59-66; 15, с. 52].

Однак в них не враховуються функції інших видів діяльності, в яких слідчий бере участь, так не враховується виконання слідчим функцій, загальних для працівників органів внутрішніх справ, а саме: навчання у системі службової підготовки та інших, які є невід'ємною складовою професійної діяльності працівників ОВС. А виконання технічних робіт взагалі нормативно не враховано.

Якщо для вирішення проблем, що виникають у галузі кримінально-процесуального права, дані визначення можуть бути достатніми, то питання ефективності професійної діяльності слідчого вимагають врахування всіх її складових.

Висновки. Отже, на сьогодні правову основу діяльності органів досудового слідства складають Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, інші закони України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови та інші рішення Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вказівки Генерального прокурора України з питань досудового слідства, нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України. України, як правова держава, повинна удосконалювати та забезпечувати охорону і захист людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки від протиправних діянь. Основна частина у реалізації цього напрямку державної діяльності відводиться правоохоронним органам, на які покладено завдання по запобіганню та протидії правопорушенням, що вчиняються стосовно особи, суспільства, держави, і зазіхають на права, свободи і законні інтереси людини і громадянина. Одним із суб'єктів цієї діяль-

ності є слідчий, який повинен вирішувати завдання не тільки процесуальної діяльності та забезпечувати виконання ряду функцій направлених на захист прав і свобод громадян, а і інших організаційно-правових засад діяльності, які потребують відповідного реформування відповідно до вимог міжнародно-правових норм Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.; зі змінами внесеними згідно із Законом України № 2222-VI від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради, 1996. – № 30. – С. 141.
2. Колпаков В. К. Адміністративне право України: [підручник]. – 2-ге вид. допов. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 752 с.
3. Кримінальний Кодекс України. – С. : ТОВ «ВВП НОТІС», 2014. – 188 с.
4. Закон України про прокуратуру від 14 жовтня 2014р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
5. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.
6. Битяк Ю. П. Державна служба та розвиток її демократичних основ. – Харків. : Укр. Юрид. Академія, 1990. – 74 с.
7. Бахрах Д. Н. Административное право: Учебник для вузов. – М. : БЕК, 1996. – 368 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: за станом на 17.01.2015р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
9. Кримінальний-процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 1. / За ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2012. – 768 с.
10. Бахін В. П. Засоби боротьби зі злочинністю і права особи // Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю: Тези доповідей науково-практичної конференції. 30 березня 2000 р. – К., 2000. – 225 с.
11. Скриганюк М. І. Криміналістика: [підручник]. – К. : АТІКА, 2005. – 496 с.
12. Салтевський М. В. Криміналістика (сучасному) викладі. [підручник]. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
13. Сергєєв Л. А., Соя-Серко Л. А., Якубович Н. А. Планирование расследования. – М., 1975. – 218 с.
14. Баєв О. Я. Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Следственная тактика: Науч.-практ. пособие. – М. : Изд-во «Экзамен», 2003. – 237 с.
15. Дубровицька Л. П., Лузгин И. М. Планирование расследования. – М. : ВШ МВД СССР, 1972. – 312 с.